

hét és félszáz oldalas könyvében. Csapody kötetét átmenet a monográfia és a forrásközlés között. A szerző szinte teljes terjedelmükben közli a tárgyalások előkészületeiről, lefolyásáról szóló dokumentumokat, majd az általa írott, összekötő jellegű szövegrészek egységbe foglalják – és bizonyos esetekben magas szinten elemzik is – az általa kiemelt forrásokat.

Csapody Miklós kiemelkedő jelentőségű feltáró és gyűjtőmunkát végzett el. Magyar és román nyelven megjelent feldolgozások, emlékiratok, tanulmányok és levéltári források sokaságát tekintette át, s mindezekről nagyívű historiográfiai áttekintést nyújtott – az általa felhasznált munkák egyes állításaival vitatkozva, egyes állításokat más állításokkal szembeesítve. Egy biztos: a korábbi magyar külügyminiszternek – a történetírásban gyakorlatilag csak „Bánffy-misszióként” aposztrofált – 1943. júniusi utazását ilyen terjedelmű és alaposágú történeti műben még nem dolgozták fel. Köszönet ezért a szerzőnek, aki a hatalmas munka során itt-ott apróbb elírásokat, hibákat is vétett – nevek, időpontok stb. –, amelyek azt jelzik, hogy nem lenne haszontalan, ha a könyv-

kiadás visszatérne ahhoz a régen jól bevált gyakorlat-hoz, miszerint a szerkesztő előtt/mellett a témával foglalkozó szakember is elolvassná a kéziratot, azaz lenne a majdani műnek lektora. Ez sokat segíthet(ne) egy-egy tévedés, elírás kiigazításában.

Ha korábban el tudtam volna olvasni a kéziratot is, akkor biztosan jeleztem volna, hogy Csáky István gróf nem Csáky Imre gróf fia. (Tizenkét évvel volt csak idősebb Csáky Imre, mint Csáky István, és István apja Csáky Zsigmond gróf volt.) De azzal is kiegészítettem volna az egyébként nagyon fontos névmutatót, hogy Zilahi Sebess Jenő 1979. október 14-én hunyt el Buenos Airesben. Az ilyen kiegészítésekkel, javításokkal a sor még folytatható lenne.

Mindezek – inkább apróságok, mint jelentősnek nevezhető tévesztések – ellenére sem lehet kétséges: rendkívül alapos és igen értékes feldolgozás született Csapody Miklós tollából. E mű közelebb vihet bennünket az 1945 előtti magyar–román viszony megértéséhez, pontosabban annak megértéséhez, hogy miért is nem volt – s nem kevés kérdésben nincs még ma sem – valódi együttműködés és megértés a két nép között.

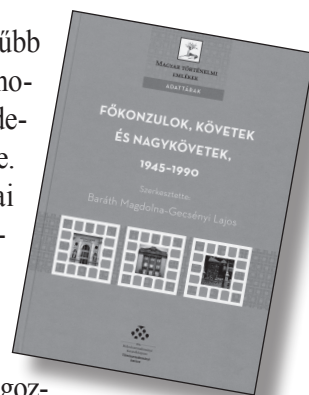
Diplomaták és... *Főkonzulok, követek és nagykövetek, 1945–1990.*
Szerkesztette: Baráth Magdolna–Gecsenyi Lajos.
A bevezető tanulmányt írta: Baráth Magdolna. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet. Budapest, 2015.

Mennyit tudhat az átlagos olvasó/érdeklődő az 1945 és 1990 közötti magyar külszolgálat személyi összetételéről, a Külügyminisztériumba bekerültekkel kapcsolatos kiválasztási elvekről, az „ájtóernyőzésekről”, a politikailag megtévedt, de mégis a „mi kutyánk kölyke” káderekről? Azt gondolom, nem túl sokat. A Külügyminisztérium mindig is kissé rejtélyes, bizonytalan és a kívülálló által irigyelt világnak számított. A külszolgálat fogalma kapcsán legtöbbször a fogadásokra, a hírszerzésre, a „jó összeköttetésekre” gondolnak, illetve a rendszerváltoztatás előtti évtizedekben a dollárban, márkában, schillingben kapott fizetésekre – a hivatalos elnevezés talán ellátmány

vagy illetmény volt –, az egyszerűbb utazásokra, a „nyugatról” hazahozott Opelekre, BMW-kre, Mercedesekre, Fordokra, Volkswagenekre.

Természetesen a diplomáciai szolgálat, a külügyi munka lényegesen ennél jóval összetettebb volt. És persze az is igaz, hogy ebben a szakmában sem misztikus lények, hanem hús-vér emberek dolgoztak, akik közül egyesek – felkészültségük, képzettségük alapján – megfeleltek az elvárásoknak, míg mások nem. Éppúgy, mint az élet bármely más területén.

Hogy miként is alakult ki az 1945 utáni magyar diplomáciai kar, s hogy milyen csoportokból „verbuválódtak” annak meghatározó képviselői – a kötet címében jelzett főkonzulok, követek és nagykövetek –, az a könyv Baráth Magdolna által írott alapos bevezető tanulmányából jól nyomon követhető. A szerző szakszerűen és pontosan korszakolja az 1945 és 1990 közötti időszakot – *Újrakezdés, Az átmenet éve, A forradalom és következményei, Korlátozott mozgáster, Nyitás és bővítés, Arccal a harmadik világ*

felé, *Stabilitás és szakmává fejlődés*. Ez a periodizáció egyértelműen követi a korszak társadalmi-politikai változásait.

A kezdeti folyamatok például a következőképpen összegezhetőek a könyv alapján: a koalíciós időszakban, 1945-ben és azt követő két évben minden politikai párt igyekezett a saját embereit elhelyezni a Külügyminisztériumban és a külképviseleteken. Majd 1947 és 1949 között egyre több kommunista pártmunkás került be az apparátusba, akiknél – ahogy fogalmaztak – a politikai elkötelezettség fontosabb volt, mint a szakmai felkészültség. Ha valaki statisztikákat készítene az életrajzok alapján – kár, hogy a szerzők erre nem vállalkoztak –, láthatná, hogy az 1940-es, 1950-es években milyen jelentős a „spanyolok” beáramlása a Külügyminisztériumba. Ők egyébként több nyelven beszélő pártmunkások voltak, hiszen az 1920-as, 1930-as években számos országban éltek és dolgoztak – természetesen a párt szolgálatában. Sokan közülük követi, illetve nagyköveti beosztást is kaptak Rákosiék jóvoltából.

Baráth Magdolna bevezető tanulmánya után a magyar külképviseletek archontológiáját találjuk, amiből kiderül, hogy mikor és milyen szinten vette fel Magyarország a diplomáciai kapcsolatokat az adott országgal, illetve az is, hogy mikor és milyen irányban változott meg a két állam közötti együttműködés jellege.

Különösen izgalmas – és minden bizonnyal az olvasók számára is ez lehet a legérdekesebb – a kötetben szereplő életrajzi összeállítás, amelyben minden olyan személy szerepel, aki 1945 és 1990 között elérte a főkonzuli, rendkívüli követi és meghatalmazott miniszteri, valamint a rendkívüli és meghatalmazott nagyköveti rangot. Tanulságos olvasmány, amely az olvasót további érdeklődésre sarkallhatja. Mert bizony jó lenne többet tudni az itt szereplő diplomaták családi hátteréről, további életútjukról a rendszerváltoztatást követően – és arról is: hogyan, milyen mértékben kapcsolódott egymáshoz a belügy és a külügy. Igaz, erről Baráth Magdolna is szól a bevezető tanulmányában, de az egykor a Külügyminisztériumban közszájon forgó mondást – ami nyilván csak részben fed(het)te a valóságot –, miszerint: „Nem minden belügyes külügyes, de minden külügyes belügyes”, egy statisztikai összeállítás segítségével meg lehetett volna erősíteni, vagy akár meg is lehetett volna cáfolni.

Aki szereti az archontológiákat, szívesen olvas életrajzi összeállításokat, biztosan többször is leveszi

majd a könyvespolcáról a kötetet, és esetleg felteszi magában azokat a kérdéseket, amelyeket a könyv bírálója is: miért nem kap a külügyi hierarchiában, a diplomáciai rangok világában kevésbé járatos olvasó eligazítást arról, mit is takar a követési titkár, követési tanácsos, konzul, attasé fogalma (és a sor folytatható lenne). Miért csak elvétve olvashatjuk az egyes személyek névváltoztatás előtti nevét, holott azt mindenkinél fel kellene tüntetni. (Ennek a kutató számára döntő jelentősége van, hiszen ha születési, iskolázottsági adatokat stb. keres, nem fogja megtalálni azokat. Mert ha például az adott személyt nem Zádorként, hanem Zimmermannként anyakönyvezték, de nem ismerjük az eredeti nevét, akkor nem tudjuk rekonstruálni, mi történt vele azt megelőzően, hogy egyszer csak felbukkant valahol a névváltoztatás utáni nevén...)

Sajnálatos, hogy az 1980-as évekről szóló részben a diplomáciai beosztás feltüntetésekor nem egy személynél csak a vonatkozó évet olvashatjuk, míg mások esetében olyan, döntő jelentőségű információk is hiányoznak, minthogy az illető a KISZ Külügyminisztériumi Bizottságának titkára volt.

A halálozási adatok esetében számos kérdőjel található olyan személyeknél, akik még élnek. Mi több, közöttük van olyan, aki több-kevesebb rendszerességgel publikál ma is, mint például Sütő Gábor.

Természetesen az vesse az első követ a szerzőkre, szerkesztőkre, aki képes egy ehhez hasonló kiadványból olyat készíteni, amely hibátlan és hiánytalan. Arra jó az első kiadás, hogy megjelenése után a művet érintő vélt vagy valós kritikák, észrevételek sora arra ösztönözze a kutatókat: „búvárkodjanak” tovább az iratok között, és reménykedjenek abban, hogy megtekinthetik majd azokat a forrásokat is, amelyek e munka elkészítése során nem állhattak a rendelkezésükre, pedig nagy szükségük lehetett volna rájuk.

E szerény észrevételek – illetve hiányérzetem megfogalmazása – ellenére is azt kell mondanom: Baráth Magdolna és Gecsényi Lajos úttörő kutatást végzett. Bizom benne, hogy a jövőben is folytatják a megkezdett munkát. De ha mégsem, akkor bizonyára kedvet és ösztönzést adnak kötetünkkel a fiatalabb kutatók számára, hogy készüljenek hasonló archontológiák más minisztériumokról is. Ezek a tényekre épülő összeállítások ugyanis sokat segíthetnek abban, hogy jobban megérthessük a Rákosi-, majd a Kádárrendszer működését.

Szakály Sándor